

Félelem-trauma

Hullanak a bombák az ukrajnai iskolákra, óvodákra, lakóházakra. Oroszország a *nácitlanítás* jegyében területeket szel le Ukrajnából.¹ Az orosz állami hírügynökség, a RIA Novosztyi oldalán megjelent hír szerint az állami дума, az orosz parlament alsóháza azt javasolja, hogy vegyék fel Lengyelországot is a „nácitlanításra” szoruló országok listájára. Úgy látszik, Putyin sorra nácitlanít. Finnországot is megfenyegette. Közben Oroszország újabb területekkel gyarapodik. Anatolij Bibilov, Dél-Oszétia ügyvezető elnöke bejelentette, hogy július 17-én népszavazást tartanak a Grúziától való elszakadásról és Oroszországhoz csatlakozásról. „Sorsdöntő lépést tettünk, hazatérünk, vissza Oroszországhoz” – jelentette ki Bibilov a döntésre reagálva. Ez azt jelenti, hogy Putyin Dél-Oszétiában is sikeresen „nácitlanított”. Közben farkasszemet néz az Ukrajnát élelmiszerrel és fegyverrel támogató Európával. Putyin atomháborút emleget. Képesek vagyunk fél óra alatt megsemmisíteni benneteket, üzenté az európaiaknak Dimitrij Rogozin, a *Roskosmos* igazgatója. Körülöttem terjed a bizonytalanság és a félelem. Belém is bevonul a kétely: érdemes-e még írni. Vagy jobb lesz az íróasztal előtt ülni és várakozni?

Új trauma terjed Európában: a tehetetlenség és a félelem traumája. Számos ismerősöm arról számol be, hogy a tévén nem nézi többé a híreket, nem olvas újságokat. Az esti híradókban egyre hátrébb kerülnek az ukrajnai tudósítások. A félelem fásultságot szül. Kezd valósággá válni Adam Michnik aggálya: véget ért az a korszak, amelyben 1989 óta éltünk. Egyelőre fel sem tudjuk fogni a következményeket. Vagy ha igen, akkor egészen faramuci módon. A szerbiai szupermarketekben úriasszonyok szidják Bident és Ukrajnát, mert a kiváló holland sajt száz százalékkal megdrágult.

Az úriasszonyok megvásárolják a sajtót, aztán a barátnőikkel arról csevegnek, hogy Európa belépett a III. világháború előszobájába, de remélik, hogy a békepárti Vučić elintézi, hogy Szerbiát elkerülje a háború.

Azt hiszem, a magyarországi polgárok nagy része is abban bízik, a választások erről tanúskodnak, hogy az esetleges világháború megtorpan a békepárti ország határánál. Eddig és ne tovább, mondják a rakéták. Ez a remény költözött be azokba a Fidesz-párti fiatalokba is, akik a közvélemény-kutatások szerint Putyin pártján vannak. Ők is csak az inflációra panaszkodnak: megdrágult a holland sajt, de ennek Biden az oka.

Felidézem a Nobel-díjas Kertész Imre régi, talán nyolc-tíz évvel ezelőtti sejtelmét: világháború vár ránk. Magris továbblépett: pár évvel ezelőtt Belgrádban azt állította, hogy a világháború elkezdődött, csak még nem vettük tudomásul. Ezen sokan mosolyogtak. Nem vették komolyan. Ugyancsak a III.

¹ A kifejezés értelmezése szerepelt *Lesz-e európai háború?* című pódiumbeszélgetésünkben – *Mozgó Világ*, 2022. április – a Szerk.)

világháború kitörését vizionálta a fehérorosz származású, oroszul író Svetlana Alekszijejics Nobel-díjas író is, akinek a balsejtelme még nagyobb volt. Míg Alekszandr Solzsenyicin a Gulag pokláról írt, írta róla Miljenko Jergović horvát író, addig Svetlana Alekszijejicsét súlyosabb kérdés foglalkoztatta. A Szabad Európa Rádióknak adott nyilatkozatában megkérdőjelezte az illúziót, hogy a posztkommunizmus foglyai valaha is kivívják a szabadságot. A foglyok előbb vagy utóbb háborúzni fognak, efelől Svetlana Alekszijejicsnek nem volt semmi kétsége, hiszen állítása szerint Oroszthonban továbbra is erős a militarista kultúra.

Megtette, amit meg kellett tennie, kiállt Ukrajna mellett.

Dörögnek az ágyúk, nem merek és nem akarok hitelt adni a világháborús híreknek, de egyre inkább kiviláglik, hogy nem csupán a harcterek jelentései jelzik a vést, hanem a közérzetben, szellemi világban lejátszódó egyre baljósbabb módosulások is. Úgy tűnik, szembesülünk azzal a lehetőséggel, hogy lehetségessé vált az, amit eddig lehetetlennek tartottunk, ami pedig félelmetes erőket ébreszt fel. Például a múlt alvó kódjait.

Erre a kódra gondolok az új magyar–horvát viszály kibontakozásakor. Rendszeresen olvasom a horvát sajtót, s látom, hogy mekkora felháborodást keltett Orbán Viktor magyar miniszterelnök nyilatkozata a Kossuth rádióban, ahol többek között a következőket mondta: „Természetesen akinek van tengere és vannak tengeri kikötői, az hajókon tud szállítani olajat a világ bármely pontjáról, de vannak országok, amelyeknek nincsenek tengerei, nekünk is lenne, ha nem vették volna el őket, de nincsenek jelen pillanatban, ezért Magyarországra orosz vagy bármilyenfajta olaj kizárólag csak csővezetéken érkezhethet, a csővezeték egyik fele Oroszországban, egyik vége Oroszországban van, a másik pedig Magyarországon.” A kemény horvát válasz nem maradt el. A külügyminisztérium közleményt adott ki, majd bekérte a zágrábi magyar nagykövetet, és magyarázatot kért. „Horvátország elítéli a magyar miniszterelnök kijelentését – olvasható a külügyminiszteri közleményben. – Elítélünk minden területi követelést a szomszédos államokkal szemben.” A horvát hírportálok és az újságok részletesen foglalkoztak a kijelentéssel, emlékeztették Orbánt, hogy a horvát tengerpart sosem volt Magyarországé. Parázs vita alakult ki olyan kérdésekről, amelyek egyébként elvesztették érvényüket. Mondhatnám azt is, hogy teljesen öncélú a vád, miszerint Orbánt területi aspiráció foglalkoztatja. Az aspiráció is nevetséges lenne, de a vád is az. Először viccelődésnek véltem, csak az a gondom, hogy a politikusok nemigen szoktak viccelődni.

Önmagában ez nem lenne gond, legfeljebb pontatlan fogalmazás vagy pedig félreértés, azonban a mostani orosz agresszió és a háborús közhangulat idején a félelemmel átítatott közvéleményben a lehetetlen is lehetségesnek tűnik. A társadalmakban, illetve a nemzetekben felébrednek az alvó kódok, amelyekről azt hittük, hogy örökre elszenderedtek. A vészhelyzetben a félelem irracionális erővé alakult át. Ez abból is kiderült, hogy Magyarország az utóbbi időben többször is szembesült hasonló vádakkal. Az ukrajnai vezetők Orbán Putyin-barátságát azzal magyarázzák, hogy Magyarország igényt tart Kárpát-Ukrajnára. Boris Kollár, a szlovák parlament elnöke egy tévéműsorban azt nyilatkozta, hogy Orbán Viktor szlovák területre ácsingózik, ami abból is ki-

derül, hogy odaát „Nagy-Magyarországról beszélnek, ingatlanokat vásárolnak nálunk, útleveleket osztogatnak! Ez nem tréfa!”

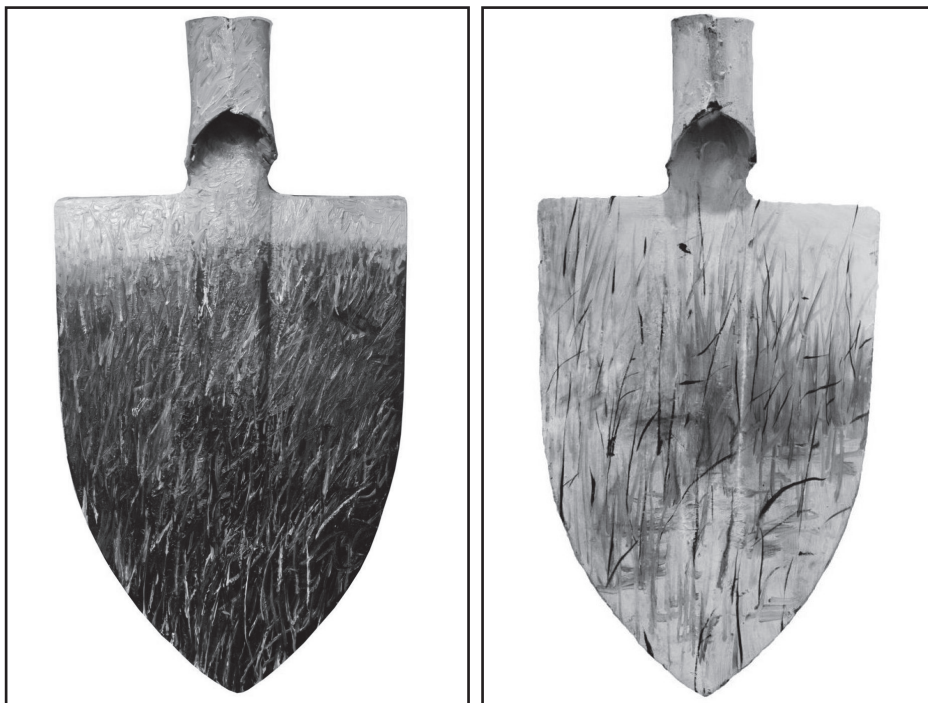
Aligha hihető, hogy Orbán akár álmában is Fiume visszacsatolására gondolt volna, csupán borsot akart törni az EU-funkcionáriusok orra alá. Kétségtelen, hogy Szlovákia egy részére sem tart igényt, és Kárpát-Ukrajnára sem számít. Nem is gondolhat erre, hiszen nincs atombombája. A valósághoz mindennek nincs sok köze, azonban minden másképpen sül el a nemzetek kollektív érzelmi világában. Nyilván a szlovákok is, az ukránok is mindennek hallatára felkapják a fejüket, és felébrednek az alvó kódok. A horvát közéleti kultúrában ugyanis mély nyomokat hagyott a horvátországi magyar uralom. Nem kell azonnal a horvát nacionalistákra gondolni, elegendő csak Krleža esszéit elővenni, hogy erről meggyőződjünk. Egy alkalommal az Isztrián tartózkodva kezembe vettem Anton Gustav Matoš esszéit és publicisztikáját, amelyekben a horvát irodalom egyik legjelentősebb képviselője többek között igen elmarasztalóan írt a magyarokról, az úrhatnám magyar dzsentrik dölyfös fiumei viselkedéséről. Ismerem ezt az urizáló dzsentrit, igazat adok Matošnak. Közben sajnálatos túlzásba esett, még a magyar lányokban is romlott nőket látott. Ezek a kulturális kódok a baljós időkben irracionálisan hatnak. Tanúja voltam ennek a jugoszláv háború idején is, amikor az alvó kódok felriadása véres történetekkel folytatódott. A bosnyákokat úgy általában iszlám fundamentalistáknak nevezték, a szerbeket mind csetnikeknek, a horvátokat pedig usztrasáknak és fasisztáknak. Bizonyítékot minden fél a múltban keresett és „talált”. A történelem démonjai viharos szenvedélyeket lobbantottak fel, amelyek olyan radikális történelmi revízióhoz vezettek, amelynek a vége mind a mai napig nem látható. A kódok még ébren vannak. Senki sem tudja, meddig.

Ez derül ki a szerbiai *Halhatatlan Ezred* minapi felvonulásából is. Pár évvel ezelőtt ezek a nemzeti-patrióta rendezvények az állampolgárokat emlékeztették a nemzet hőseire és áldozataira. A résztvevők a II. világháborúban elesett rokonoknak és ismerősöknek magasba emelt fotójával vonultak végig az utcákon, hogy hazafias kötelességére emlékeztessék a fiatal nemzedéket. Nem voltak tömegesek, főleg az idősebb nemzedékek körmenetére hasonlítottak. Veszélytelen, csiricsáré nacionalizmus, legyintettek sokan. A Moszkvából kiinduló kezdeményezés azonban Szerbiában az ukrainai agresszió idején radikális fordulatot vett. A nemzet hősei nemcsak az I. világháborúban elesett szerb katonák vagy a II. világháborúban a faszizmus ellen harcoló partizánok voltak, hanem a faszizmussal gyakran kollaboráló csetnikek is, ami azonban nem számít meglepetésnek, hiszen Szerbia parlamentje már évekkal ezelőtt kimondta, hogy Szerbiában kétféle antifaszizmus létezik: az egyik a partizánoké, a másik a csetnikeké. A kétféle antifasiszták egymás ellen harcoltak. A minapi rendezvényeken a partizánok teljesen háttérbe szorultak, csak néhány ólálkodó idős „régimódi” antifasiszta emelte magasba a vörös csillagos sapkát viselő hős felmenőjének fényképét. Az antifasiszta partizán táborno-
kokat sem éljenezte senki. Tito neve az „antifasiszta tüntetésen” fel sem merült. Annál inkább harsogták Putyin nevét. Nem a hősök voltak fontosak, hanem az eleven és forró oroszbarátság és a nácitlanítás nevében végrehajtott ukrainai orosz agresszió támogatása. Az újvidéki rendezvényen alig néhány

ember vonult végig az utcákon az ősök magasba tartott fotójával, viszont valószínűleg orosz zászlóerdő lengedezett, a nagy felvonulási zászlót pedig Z betűs trikós fiatal emberek emelték magasba. Mindezt azok után, hogy az ENSZ-ben Szerbia elítélte az orosz agressziót. Az ifjak üzentek a bizonytalankodó szerbiai kormánynak. A belgrádi rendezvényen magas rangú kormányfunkcionáriusok is megjelentek, többek között Nenad Popović tárca nélküli miniszter, Dušan Bajatović, a Szerb Szocialista Párt funkcionáriusa. Köztük volt az elmaradhatatlan Alekszandr Bocsan-Harszenko orosz nagykövet is. Hasonló rendezvényeket szerveztek, Szerbia számos városában és Banja Lukán, a magyar banki kölcsönökkel megtámogatott Milorad Dodik által uralt Szerb Köztársaság központjában is.

Már maga az a tény, hogy a csetnikeket a hivatalos közvélemény antifasisztáknak tartja, azt jelzi, hogy napjainkban a fasiszta jelző teljesen viszonylagossá vált. Az új nemzedékek most már nem is tudják, miről van szó. A Putyint ünneplő nevű tömegfelvonulás végleg abszurdá tette ezt a fogalmat, hiszen Putyin az európai fasizmus elleni háború élharcosává kiáltotta ki magát. A tömegfelvonulásokon nagy számú fiatal vett részt, ami külön elgondolkodtató. Vajon ezek a fiatalok őszintén hiszik, hogy ők is antifasiszták? Vajon az új nemzedékeket annyira félrevezette a propaganda, hogy nem tudnak különbséget tenni? Attól tartok, hogy jöhetnek idők, amikor kénytelenek lesznek megtanulni. Csak az a baj, hogy akkor már késő lesz.

84

Aatoth Franyo: Ásó 4., Ásó14.

„Esszéketünknek az **Igazságosság – demokrácia – fenntarthatóság** címet adtuk. Két okból is. Egyrészt, mert ezekben a sorsfordító, ökológiai és klímaválsággal, járványokkal és háborúval terhelt időkben is e három problémakör által határolt térben zajlik az életünk...

A kötet szerzői:
ANDOR LÁSZLÓ
ANTAL ATTILA
BAJOMI-LÁZÁR PÉTER
BERÉNYI ESZTER
CSÁKI GYÖRGY
ÉBER MÁRK ÁRON
FÖLDES GYÖRGY
HUSZÁR ÁKOS
KISS VIKTOR
KNAUSZ IMRE
KREKÓ PÉTER
LOSONCZ ALPÁR
POGÁTSÁ ZOLTÁN

Az foglalkoztat minket, mi lesz világunkkal, mit tehetünk, hogy ez a három érték egymásba fonódjon, egymást erősítve érvényesüljön a társadalom életében. Másrészt, mert felkért szerzőink között e követelmények tekintetében teljes az egyetértés, bármely témát is tárgyaljanak, ezek az értékek vezérlik őket. Esetükben ez a hármasság nem a legkisebb közös többszörös, hanem a legnagyobb közös osztó.”